

CÂTEVA PORTRERE BIEDERMEIER APARTINÂND ARTIȘTILOR BĂNĂȚENI, AFLATE ÎN COLECȚIA MUZEULUI BANATULUI

Miklosik Elena

Cel mai frecvent întâlnit gen al picturii laice din secolul al XIX-lea, urmărind mai cu seamă perioada de până la mijlocul secolului, este portretul. Dominația acestuia continuă de mai bine de două sute de ani în regiunile geografice puțin mai îndepărtate de marile centre de creație, unde artiștii grupați în școli deja cu renume, cu comenzi sigure, pot aborda și alte genuri apreciate și cerute de public.

Se spune, nu fără temei, că după 1800 Contrareforma, îndeplinindu-și scopul, de a atrage prin vizual fastuos, copleșitor, ar fi umplut bisericile și centrele orașelor și castelele cu opere mărețe, și în primele decenii ale secolului al XIX-lea din această cauză ar fi secat comanda operelor mari. Deși au mai existat mecenaturi locale, câte un om de vază al societății a mai adus vestii meșteri ai Vienei pentru a-și reface castelul, totuși în provincie au fost din ce în ce mai puțini renumiți artiști străini. Au venit din capitală pentru câte o lucrare, apoi după două-trei luni, o scurtă vacanță, s-au întors tot acolo.

Însă societatea burgheză care s-a ridicat a avut din ce în ce mai multă nevoie de acești oameni care i-au satisfăcut setea de artă, care la început s-a manifestat doar ca o dorință de a avea cămine plăcute, mobilate, aranjate după modelul castelelor nobiliare. A fost o notă de bunăstare în plus, o dovadă de apartenență la clasele superioare dacă în salonașul familiei se puteau expune lucrările vreunui maestru la modă vienez sau chiar budapestan.¹ Burghezia

în ascensiune a apelat la serviciile tinerilor localnici, le-a adresat modeste comenzi și a lăsat să se întrevadă posibilitatea unor lucrări viitoare, influențând direcția drumurilor artistice. Tinerii creatori au migrat din localitățile bănățene spre comenzile familiilor burgheze, recent înnobilate prin vânzarea domeniilor erariale, stabilite în orașele mari ale Banatului, de la Vrsac, Pancevo, Timișoara, Arad sau Lugoj. De aici au plecat pentru scurt timp la studii la Viena sau în Italia. După frecventarea academiilor unii au venit înapoi, dar alții chemați de talentul lor, de teama lipsei de comenzi în zonele băstinașe au optat pentru un mediu artistic apropiat de cel al Vienei. Au ales orasul Bratislava al dietei, al posibilităților materiale, ori s-au oprit la Budapesta, oraș cosmopolit și primitiv, care s-a mărit vertiginos în această perioadă și a promis posibilitatea ridicării artistice.

Din colecția muzeului nostru am ales câteva picturi datând din prima jumătate a secolului trecut, aparținând unor autori stabiliți în Banat, pentru a ilustra faptul că artiștii bănățeni din acest timp s-au ridicat la nivelul cerințelor artistice, academice, au reușit să satisfacă exigențele unor familii locale mai înstărite, care au optat pentru aceste talente locale. Sigur au fost pictori recunoscuți, admirați deja în momentul când li s-a adresat comanda, deoarece situația financiară a modelelor ar fi permis să apeleze și la artiști vienezi, cum se obișnuia în cele mai frecvente cazuri.

La începutul secolului al XIX-lea sunt rare acele picturi, acele lucrări comandate, care ar fi fost altceva decât portrete. Din scrisorile sau autobiografiile mai multor artiști știm că dorința de a crea și "altceva" apare și revine frecvent, dar rar pot găsi vreun doritor care să accepte cel puțin peisajele lor. Din această "meserie" în zonele noastre s-a trăit greu. Cunoscutul Barabas Miklos, reprezentantul portretului biedermeier maghiar, la mijlocul secolului cu greu a obținut 40 de forinți pentru un portret. A fost entuziasmat când pentru o comandă mai mare i s-au plătit 1.000 de forinți. În acest caz, comanditarul a făcut un adevărat efort, nu numai financiar, în sprijinul artei. Prietenul său critic de artă, dar și acceptabil portretist, marele scriitor romantic, Jokai Mor, a notat cu sarcasm cu 50 de ani mai târziu, în amintirile sale: "În atelierul lui Barabas se afla și o lucrare foarte frumoasă. Niciodată nu s-a găsit cumpărător pentru ea. Sigur, a avut prețul de 1.000 de forinți. Si pentru 1.000 de forinți - oho! - se puteau cumpăra zece boi adevărați, nu pictați." ²

Deja în al doilea deceniu al secolului trecut și artiștii bănățeni au făcut cunoștință cu noul stil mai cald, mai familiar, mai sentimental, cu *biedermeierul* atât de repede acceptat de burghezie, adoptat în locul clasicismului rece și distant, care treptat i-a cedat locul. Produsele lui fine, fragile, tandre și fără complicatele simboluri preluate din antichitatea mai puțin cunoscută, cu vădite accente romantice, și-au croit ușor drum până la sufletul acestei clase în ascensiune politică și economică, dar și până la buzunarele unor comanditari mai modești. Portretele aparținând acestui stil sunt extrem de numeroase. Ele au fost executate în ulei pe suport de lemn sau pe pânză, foarte frecvente au fost guașele și acuarelele, deseori cu intervenții de creion. Aceste lucrări sunt în general de dimensiuni mai reduse, dar au apărut - de fapt s-au menținut și apoi au avut o nouă înflorire - miniaturile lucrate în guașă pe suport de fildeș, cu dimensiuni variabile.³ Din bogata colecție a Muzeului Banatului am selectat un număr de 4 portrete de dimensiuni mai modeste. Ele se integrează bine stilului *biedermeier* atât ca datare cât și ca tratare a personajului ales pentru "eternizare". Alegerea a fost subiectivă, am încercat să mă ghidez după două criterii: obiectul ales să reprezinte rezultatul muncii unui artist de pe aceste meleaguri și personajele alese de acesta să fi făcut parte din rândul locuitorilor acestor ținuturi.

1. Primele două lucrări alese, portrete-pendant, sunt realizate de un tânăr artist stabilit la Vrsac, de Melegh Gabor, primul profesor de pictură al renumitului Brocky Carol. Pictorul s-a tras dintr-o familie de funcționari timișoreni mai înstăriți, mutați la Vrsac. Studiile foarte de timpuriu și le-a făcut la Viena, iar în 1820, la vârsta de numai 19 ani a avut un atelier personal în orașul natal. Talent înăscut, recunoscut și de profesorii săi de la Academia din Viena, în 1830, cu recomandarea împăratului Francisc I, însoțit de Brocky, pleacă în călătorie de studii începând cu Italia.⁴ În prealabil însă trece prin Timișoara, (în 1829), și se adresează conducerii comitatului pentru a putea ajunge în posesia moștenirii lăsate de părinții săi, care între timp au decedat, motivând în cererea sa că banii sunt necesari pentru a întreprinde o călătorie de studii în Italia, Franța și Țările de Jos.⁵ Câteva lucrări realizate de el, aflate azi în Galeria Națională de la Budapesta, reflectă deja influența picturii italiene, de exemplu "*Madona cu copilul*".⁶

"Portretul lui Dessewffy Antal" (nr.inv.144, dimensiuni 26 x 20,7 cm, aparține azi Muzeului Banatului), pictat în culori de ulei pe un blat din lemn cu grijă pregătit, dovedește că realizatorul picturii

Melegh Gábor,
Dessewffy Antal

este un bun mânuitor al penelului. El aduce în fața noastră un bărbat tânăr, subțirel și calm, care ne privește blând, așezat în semiprofil ușor îndreptat spre stânga, purtând demn haina neagră. Sobrietatea acesteia este puțin "îmblânzită" de șnururile aurii ale mantiei, elegant, dar totodată studiat aruncate peste umărul hainei închisă până la ultimul nasture. Eșarfa din jurul gâtului, (este tot de culoare neagră, dar are luciu de mătase), ne concentrează privirea asupra ovalului feței tinere, cu obraji de un roz-roșu mai pronunțat, cu o mică mustață și păr ondulat șaten, cu o frunte înaltă, luminată de undeva de sus din stânga de o lumină mai puternică, direcționată în special asupra capului personajului, cu reflexe calde pe șnururile aurii. Fundalul este

plăcut colorat: un brun-verzui ușor luminat în jurul umerilor, care pare să fie mai degrabă o ceață misterioasă, colorată, decât un fundal cu profunzime. Cu greu putem desprinde din el imaginea unui stâlp imens, roșcat în dreapta, care pare să nu aibă volum, fiind tratat ca un element de umplură fără importanță.

Este imaginea convențională, poate puțin idealizată a unui funcționar local, a subprefectului de Timiș, care a avut o carieră rapidă, a fost ales și ca delegat al comitatului Timiș la dietele de la Bratislava. Probabil că la aceste ședințe tânărul politician ambițios și isteț a legat prietenie cu mai bătrânul Ignățiu Koppauer, primarul orașului Timișoara, delegat și el la lucrările dietei.⁷ Așa se explică faptul că în 1808, la moartea lui Koppauer (după ce și soția acestuia a decedat la o lună și jumătate mai târziu) Dessewffy Antal a fost numit tutorele orfanilor acestuia. După numai câțiva ani, Susana, unul dintre copiii lui Koppauer, în vârstă de numai 17 ani a fost cerută în căsătorie de tutorele său.⁸

Al doilea portret, pandantul, ne-o aduce în față pe frunoasa soție a lui Dessewffy Antal, pe Susana Koppauer (nr.inv.143, dimensiuni 26,5 x 20,5 cm, colecția Muzeului Banatului). Și această pictură în ulei are ca suport un blat de lemn, asamblat cu grijă din două bucăți, pe care a fost executată lucrare, cu aceeași migală de miniaturist, concentrând întreaga atenție asupra fineții trăsăturilor personajului, asupra stării sociale a acestuia, reflectată de hainele fine, vaporoză purtate cu indiferența claselor sociale mai înstărite. Deși femeia îmbrăcată în alb, cu fața luminată, cu fruntea înaltă și carnațică caldă, sugerată cu nuanțe de rozuri pe obraz, ne privește, ea nu trădează nimic din sentimentele ei: privirea este visătoare, trece dincolo de cel ce se încumetă să se oprească în fața ei. Silueta e aranjată ca la un fotograf de artă, cu o amplă eșarfă de mătase albastră petrecută peste umerii goi, cu șiraguri de corali roșii la gât. Ea se detașează dintr-un fundal cald mai închis. Deși este mai tânără decât soțul, ei prezentat mai sus, din trăsăturile visătoare-indiferente nu putem deduce vârsta. Atât la acest tablou cât și în cazul celui precedent desenul și culoarea sunt folosite deopotrivă la redarea personajelor, totuși rolul dominant îi revine culorii. Contururile moi, umbrele colorate ale carnației sau ale materialelor îmbrăcămînții trădează simțul artistic și priceperea artistului cizelat în mediul

Melegh Gábor
Portretul Susanei
Koppauer -
Dessewffy

academiei de artă vieneză.

Portretul femeii este înviorat și de un mic peisaj plasat în zona dreaptă a lucrării. Restrâns pe un spațiu relativ mic, dispus mai mult pe verticală, pictorul face o dovadă strălucită a talentului său de miniaturist. Dacă în prim-plan și-a dovedit măiestria în redarea materialelor fine purtate de model, cu umbrele colorate de gălbui, ocru și albastru reflectate pe vaporosul material alb, acum în acest peisaj romantic ne încântă cu un cer înalt, plin de nori învolburați, cuprinși de ultimele lumini ale asfințitului, care întunecă pământul brun din planul mai apropiat, pierde culorile pomilor, dar face să strălucescă niște fructe roșii de toamnă în stânga peisajului.

Oprindu-ne pentru scurt timp la aceste arriere-planuri ale portretelor amintite observăm predilecția pictorului pentru peisajul atât de preferat ca fundal la portretele epocii. Probabil școala vieneză a lui Moritz Michael Daffinger (pictorul curții imperiale și al cercurilor elevate maghiare de la începutul secolului al XIX-lea) l-

a determinat pe Melegh să folosească și el divizarea verticală a fundalului, să acorde atenție de miniaturist acestui plan secund. De altfel el a utilizat în mod frecvent și silueta schițată a unui stâlp pentru planul secund al portretelor, ca în cazul portretului lui Dessewffy Antal sau a des publicatului bust de femeie aflat în colecția Galeriei Naționale de la Budapesta.⁹

Nu cunoaștem semnătura artistului, dar tablourile datează sigur dinainte de anul 1835.¹⁰ Portretul de bărbat este semnat cu negru în dreapta-mijloc, cu majuscule: "MELEGH/1825". Astfel de semnături pot fi întâlnite pe majoritatea picturilor provenite din colecția "veche" a muzeului. (Colecția "veche" s-a format până spre anii 20 ai secolului nostru.) Poate este intervenția grijulie a custodelui de odinioară, atribuirea și datarea acestuia, în cele mai multe cazuri s-au dovedit corecte.¹¹ Berkeszi István, biograful pictorilor timișoreni, datează aceste lucrări în anii 20 ai secolului trecut. El susține că autorul ar fi terminat aceste portrete în anul 1829, când a trecut prin Timișoara și a lăsat aici o pereche de tablouri de acest gen, reprezentând pe istoricul Bogma István, pe atunci perceptorul șef al orașului, alături de soția acestuia. Tablourile executate în acuarelă pe carton purtau manu-propria artistului alături de dată: "G.Melegh, 1829".^{12,13}

Viața nu a fost deloc generoasă cu acest tânăr activ care a excelat ca pictor, gravor și litograf, dar a publicat și ilustrații. Cu ocazia mult visatei călătorii în Vest pare-se că și-a găsit sfârșitul în valurile mării, la Trieste.

2. În aceeași perioadă putem încadra o altă lucrare de mici dimensiuni, executată în ulei pe o mică tăblie din lemn bine preparată. Este *Portretul doctorului Gheorghe Ciocârlan* (nr.inv.462, dimensiuni 18,6 x 13,5 cm), care a intrat în colecția muzeului nostru prin donația lui Ormós Zsigmond, cel care l-a cunoscut bine pe bătrânul domn, decedat în 1848 la vârsta de 84 de ani.¹⁴ În momentul portretizării medicul băilor de la Buziaș, medic important al orașului Timișoara, probabil număra cu 20 de ani mai puțin. Cu această aproximație, putem data lucrarea artistului necunoscut în al treilea deceniu al secolului trecut.

Și de această dată putem privi portretul bust al unui bărbat așezat în semiprofil, cu privire frontală. Are înfățișarea unui om

Anonim,
*Portretul
doctorului
Gheorghe
Ciocârlan*

serios, cumpătat, cu păr alb tuns scurt, cu o față de bon-vivant, roșiatică, cu nas proeminent și cărnos, cu bărbie plinuță, cu gâtul masiv ridicat deasupra gulerului-eșarfă sub care modest se aranjează un jabou elegant, mătăsoș în deschizătura scrobită a gulerului dublu. Atenția pictorului s-a concentrat asupra feței cămoase, pline, proaspăt rase a distinsului model. Iluminată din stânga partea dreaptă a obrazului accentuează umbrele din această zonă de la tonurile de ocru și roșcat până la brunuri mai închise, cu apariția umbrelor gris pe zona gâtului. Culoarele sugerează volumul, dar detaliile (sprâncenele negre, stufoase, ridurile și pleoapele) sunt redată din “vârf de pensulă”, fin, în tehnica miniaturilor. Detaliile de mai sus caracterizează tehnica unui artist școlit la Viena.

Tratarea corpului diferă puțin de restul lucrării. Confundându-se cu fundalul închis, brun-verzui, haina bleu-marină purtată de doctor este mai mult desenată, cu nuanțe de negru, și mai greu reușește să sugereze volumul corpului. Bărbatul în vârstă, afișând

o atitudine de liniște pare să fie “înghesuit” în marginile tabloului, are umerii înguști și pieptul subdimensionat față de gât.

Aceste mici erori ale desenului ne îndeamnă să credem că avem de-a face cu lucrarea unui autor local, cu studii făcute la academia vieneză, dar care în mod obișnuit lucra în alte ținuturi ale imperiului austriac, poate chiar la Timișoara. În primele decenii ale secolului al XIX-lea acest oraș, supranumit “Mica Vienă”, găzduia cu amabilitate între zidurile sale pictori talentați, care au format chiar un fel de, școală cunoscută și căutată în zona Banatului. Acești artiști peregrini, ori stabiliți temporar sau definitiv în oraș nu numai că satisfăceau cererile, comenzile bisericești și de portrete, dar aveau și discipoli, aveau ateliere-școală cunoscute de contemporanii lor cu aspirații artistice. Deseori numele acestora se pierde în ceața timpului, ei au ieșit din anonimat doar atunci când elevii lor cu talent deosebit îi amintesc ca dascăli. Un exemplu în acest sens ar fi cazul lui Constantin Daniel, al cărui prim îndrumător a fost pictorul Nesenthaler, artist nu foarte cunoscut astăzi.

Presupunem că medicul șef al orașului Timișoara, provenit dintr-o familie românească înstărită, recunoscut atât în timpul când s-a aflat în activitate, dar amintit cu cinste și la câțiva ani după deces, cu titlu nobiliar obținut încă din vremea lui Carol al III-lea¹⁵, la un astfel de artist a apelat pentru lucrare. Influențele artei austriece transpar în modul de tratare miniaturist, dar în afară de tratarea migăloasă a detaliilor mai putem observa și felul de redare a carnației și a umbrelor feței atât de apropiat de stilul lucrărilor lui Friedrich von Amerling, din anii 30 ai secolului trecut.

3. Imaginea unui elegant domn cu părul cărunț, pictat de Komlóssy Ferenc este datată 1847. Semnătura și data trecute cu majuscule în tuș (?) negru, operate probabil cu penița, în zona dreaptă spre mijloc a tabloului, sunt identice ca tehnică cu semnăturile care au apărut la pictorul Melegh: “KOMLOSSY F./1847”.

Portretul (nr.inv.145, dimensiuni 26,2 x 20 cm, cumpărat în 1912), lucrat în ulei pe suport de lemn, obținut din alăturarea pe verticală a două bucăți, pune în fața noastră imaginea unui bărbat văzut din semiprofil înspre dreapta, care privește frontal cu ochii albaștri larg deschiși. Poartă ținută de gală, este înveșmântat cu un costum verde foarte închis la culoare, la gât observăm luciul reținut

Komlóssy
Ferenc,
*Portret de
bărbat*

al cravatei din mătase neagră, legată peste gulerul la modă, înalt, ridicat peste bărbie. Pe piept poartă o decorație prinsă de o panglică roșie.

Fața plăcută, modelată din culorile ocră, roz și brun-roz mai intens are ușoare nuanțe de albastru și verde brun așternute în zonele umbrite. Fața scăldată în lumină puternică, dirijată dinspre stânga se desprinde din fundalul cald, întunecat care absoarbe contururile feței sau ale umerilor. Măiestria lui Komlossy se observă și în redarea petelor de lumină, cu strălucire temperată de pe părul blond-cărunț al modelului. Tehnica folosită este cea dobândită în clasa lui Ferdinand Georg Waldmüller la Academia de la Viena, tehnică tributară celei utilizabile în cazul miniaturilor.

Istoricul Berkeszi István analizând mai minuțios anul în care a fost realizat portretul a ajuns la concluzia că pictura reflectă trăsăturile consilierului regal Berekovics Tamás, care prin anii 40 ai secolului trecut a lucrat la Timișoara ca director cameral.¹⁶

Artistul s-a născut la Timișoara în anul 1817 și a lucrat în orașul său natal până în 1865, cu scurte perioade petrecute la Budapesta, unde a devenit membru fondator al primei asociații maghiare de artă plastică. Până în anul 1860 a organizat mai multe expoziții de pictură în Timișoara. A strălucit în pictura peisajelor. Colecția muzeului nostru deține și o mică acuarelă (un peisaj romantic de munte, de astă dată semnat caligrafic de autor) datată din 1829, care ne dezvăluie un talent neobișnuit, afirmat foarte devreme, la vârsta de numai 12 ani. În 1846, împreună cu scriitorul german Uhl, a cutureierat Principatele Dunărene, Regiunile Grănicerești și zona Băilor Herculane. Rodul acestor călătorii sunt cele 18 litografii publicate mai târziu la Viena, la care textul însoțitor a fost formulat de prietenul său german.¹⁷ După mutarea sa în capitala Imperiului austriac a trecut la pictarea florilor, albumele sale de trandafiri din Schönbrunn sunt adevărate studii botanice, însă cu mai puține pretenții artistice.

Cunoscut mai mult ca pictor peisagist, cred că prezentul portret de bărbat contribuie cu o notă pozitivă la imaginea creată despre acest talent pornit de pe meleagurile noastre. El a străbătut sud-estul și centrul Europei, copiii săi, de altfel tot artiști, sunt născuți în ținuturi diferite (în Serbia, la Praga). A lăsat în urma lui picturi cu teme variate, adevărate și plăcute documente de epocă. Nu a întrerupt contactul cu locurile de baștină nici spre bătrânețe, deoarece scrisorile lui adresate criticului și colecționarului de artă timișorean, Ormós Zsigmond, dezvăluie preocupările sale artistice și interesul manifestat față de viața culturală din orașul natal.

Tot aici merită să facem și o mică observație: majoritatea lexicoanelor de artă îl evidențiază pe Komlossy Ferenc numai ca pictor al peisajelor și florilor.¹⁸ Dacă ținem seama de faptul că, numai în colecția instituției noastre se găsesc 6 portrete realizate de artist în prima jumătate a secolului al XIX-lea, în ulei sau în culori de apă, de dimensiuni mai modeste, adevărate exemplare reușite ale stilului biedermeier, trebuie să reconsiderăm aceste afirmații. Artistul a dovedit și reale calități de portretist, a reușit să ofere comanditarilor săi - majoritatea lor fiind din burghezia funcționărească înstărită - imagini căutate și apreciate.

Aceste câteva exemple selecționate din numărul mare de portrete din secolul trecut, aflate în colecția Muzeului Banatului,

ilustrează mai mult decât setea de frumusețe, de artă abordabilă a clasei de mijloc. Ele prin semnăturile pe care le poartă, ne fac cunoștință și cu creatorii locali, atestă existența unui centru local de pictură nicidecum îndepărtat de linia artistică urmată în centrele apusene. Unii autori au dat dovadă de talent mai modest, alții însă au aspirat la faimă în marile orașe ale Imperiului austriac. Datorită acestor picturi putem recompune imaginea primei jumătăți a secolului al XIX-lea, atât cea privitoare la personajele burgheziei orășenești, cât și cea a vieții și priceperii artiștilor care au lucrat pentru ei.

NOTE

- 1.Klapka György, *Emlékeimből (Din memoriile mele)*, Budapest, 1886, p.21. În primele decenii ale secolului trecut orașul apare ca un centru foarte austriac (citat de contemporani germani), iar localitatea este semnalată nu ca "Buda" ci "Ofen" în mai multe documente. În această perioadă majoritatea artiștilor de aici provin din cercurile cunoscute ale Vienei. Abia - ca o reacție la suprimarea Revoluției din 1848-1849 - spre mijlocul anilor 50 va începe aici o viață culturală maghiară.
- 2.Jókai Mór, *Az én életem regénye (Romanul vieții mele)*, Budapest, 1912, p.187.
- 3.Deși lucrările alese sunt de dimensiuni mici și au foarte multe trăsături comune cu miniaturile ele nu se integrează strict în categoria acestora.
- 4.Dr.Lázár Béla, *Magyar biedermeier-művészet (Artă biedermeier maghiară)*, Budapest, 1913, p.35.
- 5.Berkeszi István, *Temesvari művészek (Artiști timișoreni)*, Temesvar, 1910, p.55
- 6.Kampis Antal, *Les beaux-arts en Hongrie*, Budapest, 1966, p.250.
- 7.Johann N.Preyer, *Monografia orașului liber crăiesc Timișoara*, Timișoara, 1995, p.228.
- 8.Schiff Béla, *Régi idők, régi emberek (Timpuri vechi, oameni de demult)*, Timișoara, 1941, p.94-95.
- 9.Vezi Kampis Antal, op.cit. și *Művészeti lexikon (Lexicon de artă)*, vol.3, Budapest, 1967, p.289.
- 10.Borovszky Samu, in *Magyarország vármegyéi és városai, Temes vármegye (Județele și orașele Ungariei, Județul Timiș)* prezintă pe scurt viața lui Dessewffy A. și notează că "în anul 1839 stările județului ca recunoaștere a meritelor subprefectului au comandat portretul acestuia pentru sala de consiliu a județului", p.407. Într-adevăr în această pictură, ajunsă azi la

muzeu, realizată destul de slab, dar de mari dimensiuni recunoaștem ușor același personaj, dar mai în vârstă, mai corpulent, mai puțin atrăgător.

11. Informațiile furnizate și de restauratoarea secției de artă, d-na Camelia Crișan, care a restaurat lucrările diferiților artiști care însă purtau semnături de acest gen, aproape identice, îmi întăresc această părere.

12. În colecția muzeului nostru am găsit un portret foarte asemănător cu cel publicat în monografia lui Berkeszi I. Este o comandă a Societății de Istorie și Arheologie din Timișoara făcută pictorului timișorean Ferenczy Istvan la începutul secolului nostru. Pictura în ulei pe pânză, de dimensiuni apreciabile (59,5 x 75 cm), foarte diferită ca realizare de stilul lui Ferenczy este doar o "replică" mărită a lucrării lui Melegh G., care probabil i-a servit ca model. Acest portret al lui Bogma Istvan are asemănări frapante de realizare cu cel al lui Dessewffy A.

13. Berkeszi Istvan, op.cit., p.56.

14. Ormos Zsigmond, *Visszaemlékezések III, Gyűjteményeim (Amintiri III, Colecțiile mele), Temesvár, 1888, p.49.*

15. În registrul vechi al Muzeului Banatului, la însemnările din anul 1896 istoricul Berjeszi István, la poziția 1576 amintește ca obiect muzeal, o broderie reprezentând blazonul familiei "Csokerlyan György" (Sic!), obținut în timpul domniei lui Carol al III-lea.

16. Berkeszi István, Registrul general al Muzeului Banatului, în anul 1912, la poziția 4.500.

17. Berkeszi István, 1910, p.71.

18. Művészeti lexikon (Lexicon de artă) vol.2, Budapest, 1966 și Művészeti lexikon, editat de Eber László, vol.1, Budapest, 1935.

QUELQUES PORTRAITS APPARTENANTS À L'ÉCOLE BIEDERMEIER, TROUVÉS DANS LA COLLECTION DU MUSÉE DE BANAT

(Résumé)

Les conditions particulières de la vie artistique de Banat au début du siècle sont illustrées par l'existence des écoles secondaires à Timisoara, a Vrsac ou à Arad. Dans la plupart des cas les peintres ont étudié aux grands centres de la vie artistique de l'Europe centrale, ordinairement a Vienne, mais souvent ils sont revenus à leurs région natale pour travailler.

C'est comme ça que les portraits de petit format signé par Gábor Melegh - représentant la jeune famille Dessewffy, le

fonctionnaire et l'historique István Bogma - ou par Ferenc Komlóssy, attesté seulement comme paysagiste, se trouvent aujourd'hui dans la collection du musée de Timisoara. Le dernier est présent avec 6 portraits réalisés au milieu du XIX-e siècle. Il y a aussi quelques oeuvres anonymes qui manquent la signatures des maîtres mais le mode de leur réalisation atteste bientôt l'influence de l'Académie de Vienne et conserve aussi le style des meilleurs miniaturistes (le cas du portrait 'de docteur Gheorghe Ciocârlan).

Ces portraits de petit format travaillés en huile sur bois (souvent exécutés à l'aquarelles) étaient demandés par des familles bourgeoises, par des hauts dignitaires de l'église ou par des fonctionnaires impériaux. Cette génération des peintres qui était liée au Banat avait utilisé la technique raffinée, les couleurs vives et naturelles, caractéristiques aux leurs maîtres à Vienne, pour satisfaire la clientèle exigeante de l'époque et pour attester le beau talent et le goût sûr qui ramène ses oeuvres parmi les meilleurs portraits de l'école biedermeier.